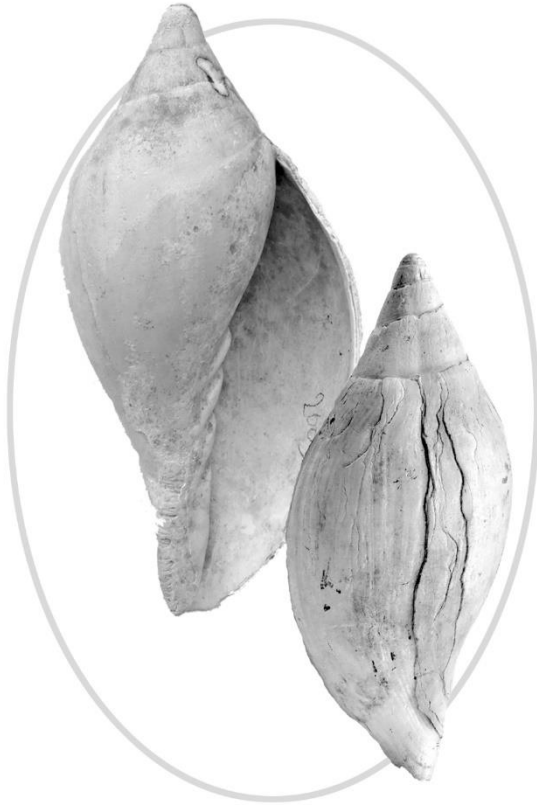

Voluta

WERKGROEP GEOLOGIE

*Koninklijk Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen*

22^e jaargang, no. 2, september 2016

DE WERKGROEP

De werkgroep beijvert zich voor het onder de aandacht brengen van de geologie in brede zin, met speciale aandacht voor die van Zeeland. Middelen om dit doel te bereiken zijn o.a. het verzorgen van een lezingenprogramma, het houden van determinatiedagen en het houden van excursies. Verder wordt het contact met/tussen de leden versterkt door het uitgeven van het verenigingsblad 'Voluta'. Voor inlichtingen dient men zich te wenden tot de secretaris van de werkgroep

HET GENOOTSCHAP

De werkgroep is onderdeel van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Dit genootschap werd opgericht in 1769 en stelt zich ten doel wetenschap te beoefenen en kennis te verbreiden, in het bijzonder met betrekking tot de provincie Zeeland. Er zijn diverse werkgroepen actief in verschillende vakgebieden. Voor inlichtingen dient men zich te wenden tot het secretariaat van het KZGW, Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg, tel 0118-654347.

COLOFON

Voluta is een uitgave van de Werkgroep Geologie – Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Dit nummer werd gemaakt door: Lex Kattenwinkel, Bram Langeveld, Ruud Lie, Herman Nijhuis en Harry Raad.

IN DIT NUMMER

REDACTIONEEL: Lex Kattenwinkel DRIEËNVEERTIGSTE NUMMER	blz. 2
PROGRAMMA: Ruud Lie PROGRAMMA TWEEDE HELFT 2016	blz. 3
IN MEMORIAM: Lex Kattenwinkel HANS VAN DEN TOL 1934-2016	blz. 4
ZEEUWS GENOOTSCHAP FREDDY VAN NIEULANDE ERELID KZGW	blz. 4
JUBILEUMBOEK: Lex Kattenwinkel TWEEDE DRUK VELDGIDS ZEEUWSE STRANDFOSSIELEN	blz. 6
FOSSIELENSTRAND: Harry Raad VERENIGING REDT DE KALOOT ONTBONDEN	blz. 7
OPROEP: Bram Langeveld ZEEUWSE REUZENALKEN GEZOCHT, EERSTE MELDING REUZENALK VAN DE KALOOT	blz. 13
WESTERSCHELDE: Harry Raad FOSSIELEN IN ZANDHOOP KRUININGEN	blz. 19
SCHELLEN MET EEN VERHAAL: Herman Nijhuis SCHELLEN WAAR MUZIEK IN ZIT	blz. 22
INTERVIEW: Harry Raad en Lex Kattenwinkel JAN DE QUAASTENIET, NATUURMAN EN VERZAMELAAR	blz. 24
JUBILEUM: Lex Kattenwinkel GESLAAGD SYMPOSIUM 50-JARIGE WERKGROEP GEOLOGIE	blz. 28

REDACTIONEEL

Lex Kattenwinkel

DRIEËNVEERSTIGSTE NUMMER

Het viering van het 50-jarig jubileum van de Werkgroep Geologie was bijzonder geslaagd. Ruim honderd mensen hebben op 12 maart het symposium in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg bijgewoond, onder wie natuurlijk veel werkgroepleden. De drie prominente sprekers hielden elk een boeiend betoog over hun vakgebied, de geologie en de paleontologie. Ook het uitbrengen van de veldgids Zeeuwse strandfossielen is een groot succes. De eerste druk (500 ex.) was in korte tijd uitverkocht, waarna besloten is een tweede druk van deze jubileumuitgave uit te brengen; hiervoor is de samenwerking gezocht met boekhandel/uitgeverij 'de Drukkery' in Middelburg. In deze Voluta leest u daar meer over.

Ook is er in dit nummer aandacht voor de reuzenalk, een niet-vliegende grote alkachtige die in de 19^e eeuw is uitgestorven. De vogel werd ook wel de 'pinguïn van het Noorden' genoemd. Tot nu toe zijn slechts enkele botjes van dit dier uit Zeeland bekend, terwijl van de Zuid-Hollandse stranden al circa dertig vondsten bekend zijn. Wellicht bevinden zich in de collecties van Zeeuwse strandverzamelaars nog niet gedetermineerde vogelbotjes die aan deze *Pinguinus impennis* zijn toe te schrijven. Daarom een oproep om de eigen collectie eens na te lopen en dergelijke botjes mee te nemen naar de werkgroepavond van 28 oktober. Dan houdt Bram Langeveld een lezing; hij bestudeert de reuzenalk en wil graag zoveel mogelijk materiaal van deze soort onderzoeken.

Helaas ook een in memoriam – Hans van den Tol, een vaste bezoeker van de werkgroepavonden, is onverwachts overleden. Ook een positief bericht uit eigen kring: Freddy van Nieulande is benoemd tot erelid van het Zeeuws Genootschap. Verder leest u de weergave van het interview dat Harry Raad in januari hield met Jan de Quaasteniet, een verhaal over verrassende vondsten in een berg zand bij een aardappelverwerker en een artikel over de wegens succes opgeheven vereniging 'Redt de Kaloot'. Daarmee is dit nummer weer helemaal gevuld.

Contributie

Heeft u er al aan gedacht de contributie voor 2016 over te maken? Bezoekers van de werkgroepavonden betalen €25,- terwijl leden die alleen de Voluta ontvangen €12,- per jaar betalen; zie voor het rekeningnummer de binnenzijde van het achterkaft. De leden die hun contributie nog niet hebben voldaan, treffen in deze Voluta een inlegvel aan in de vorm van een nota.

PROGRAMMA

Ruud Lie

HET PROGRAMMA VOOR DE 2^E HELFT VAN 2016

Vrijdag 30 september: bijzondere Algemene Ledenvergadering, met op de agenda de verkiezing van een nieuw bestuur. Aansluitend: presentatie vakantievondsten en uitwisseling vakantie-ervaringen.

Vrijdag 28 oktober: Presentatie door Bram Langeveld: Maasvlakte 2. Tevens is er gelegenheid om vogelbotjes die mogelijk van de reuzenalk zijn aan de spreker voor te leggen.

Vrijdag 25 november: presentatie Klaas Post, over een in 2014 gehouden expeditie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam op de Westerschelde, waarbij brokken sediment zijn opgevist met resten van grote mariene vertebraten in anatomisch verband, waaronder walvisachtigen die nieuw zijn voor de wetenschap.

Vrijdag 16 december: presentatie door Riaan Rijken: Oom Dagoberts schelpenpakhuis, het Banjaardstrand van Noord-Beveland.

De vrijdagavondbijeenkomsten vinden plaats in een zaal van Grand Café Willem, Oranjelaan 17, 4332 VA te Middelburg, **aanvang 19.45 uur**.

Secretariaat Werkgroep Geologie: Ruud Lie, Burg. Dusarduijnstraat 1, 4551 SV Sas van Gent, tel 0115-451585, e-mail: ruud.lie@kpnmail.nl

DATA NATUURSPREEKUUR

Betty Ras houdt dit jaar in de ontvangstruimte van natuurmuseum Terra Maris, Duinvlietweg 6 in Oostkapelle nog drie keer een Natuurspreekuur, telkens op de tweede woensdagmiddag van de maand van 13.30 tot 15.30 uur.

De data zijn: 12 oktober, 9 november en 14 december. De data begin 2017 zijn: 11 januari, 8 februari en 8 maart. Leden van de Werkgroep Geologie zijn van harte welkom, ook als determinatiehulp.

IN MEMORIAM

Lex Kattenwinkel

HANS VAN DEN TOL 1934-2016

Op 10 juli is Hans van den Tol onverwachts overleden. Hans was vanaf 1981 tot aan zijn overlijden lid van de Werkgroep Geologie en was een zeer trouw en geïnteresseerd bezoeker van de werkgroepavonden, geliefd bij zijn medewerkgroepleden. Als bibliothecaris was hij langere tijd actief. Hij was nog aanwezig op de laatste lezing voor de zomerperiode en niets wees erop dat dit voor Hans de laatste keer zou zijn.

Ook aan excursies nam Hans altijd graag deel. Tijdens graafacties droeg hij vaak een witte overall van zijn vroegere werkgever Hoechst, het latere Thermphos. Op dia's van Freddy van Nieulande, van een excursie in 1983 naar La Ferme de l'Orme in Frankrijk, staat Hans in zo'n witte overall afgebeeld. In zijn actieve jaren heeft Hans een breed scala aan fossielen verzameld – hij beperkte zich niet tot een bepaalde groep of tijdperk. De laatste jaren had hij op werkgroepavonden regelmatig iets uit zijn verzameling bij zich om weg te geven aan andere werkgroepleden, tot wederzijds genoegen.

Ongeveer tien leden van de Werkgroep Geologie waren aanwezig bij de afscheidsdienst in Crematorium Middelburg. In de door en namens de familie uitgesproken herinneringen aan Hans kwam zijn fossielenhobby uitgebreid aan bod. Er werden ook beelden vertoond, waaronder enkele waarop Hans samen met zijn kleinkinderen was te zien, fossielen zoekend op de Kaloot.

Ons medeleven gaat uit naar echtgenote Willy.

ZEEUWS GENOOTSCHAP

FREDDY VAN NIEULANDE ERELID ZEEUWS GENOOTSCHAP

Het Zeeuws Genootschap heeft Freddy van Nieulande vanwege zijn grote verdiensten voor het genootschap benoemd tot erelid. Een voorstel hiertoe van het ZG-bestuur werd door de Algemene Ledenvergadering van 13 juli jl. met luid applaus bekrachtigd.

Freddy is al 34 jaar conservator mollusken bij het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW). Hij heeft zich een reputatie verworven als deskundige op het gebied van mollusken, ook bij professionals. Freddy heeft een groot aantal publicaties op zijn naam staan, al dan niet in samenwerking met anderen. Als conservator en beheerder van de collectie is Freddy regelmatig aan het werk in het Zeeuws Museum, doorgaans een dag per week. Hij verzamelt nog steeds, maar is vooral actief als onderzoeker van zijn

geliefde mollusken en het schrijven van artikelen. Ook begeleidt hij excursies met schoolkinderen op de Kaloot of laat hij anderszins kinderen kennis maken met schelpen en fossielen.

Het KZGW kan niet functioneren zonder de vele vrijwilligers die met grote inzet hun tijd en kennis geven aan het verzamelen, beheren en bestuderen van de collecties, het verzorgen van publicaties en aan veel andere taken.

(informatie ontleend aan website KZGW)

Afb. 1: Freddy van Nieulande (r.) krijgt de felicitaties van KZGW-voorzitter Maarten Steenbeek. Op de achtergrond conservator Zelandia Illustrata Ineke Vogel, die ook tot erelid werd benoemd. Foto Hester Loeff.

JUBILEUMBOEK

Lex Kattenwinkel

TWEEDE DRUK VELDGIDS ZEEUWSE STRANDFOSSIELEN

Van de veldgids Zeeuwse strandfossielen is een tweede druk verschenen. Het boek is voor € 22,50 in alle boekwinkels in Nederland te koop of te bestellen en is ook bij onlinewinkels verkrijgbaar.

Print on demand

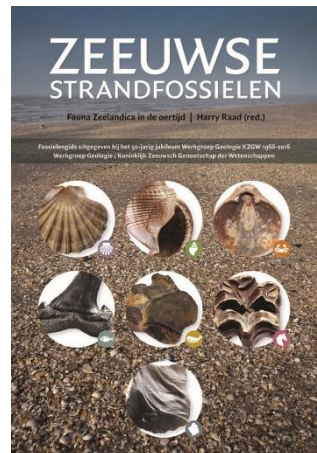
De veldgids Zeeuwse strandfossielen is een uitgave van de Werkgroep Geologie, in 2016 uitgebracht ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum. Het boek is gepresenteerd tijdens de jubileumbijeenkomst op 12 maart in de Zeeuwse Bibliotheek (ZB) in Middelburg. De oplage bestond uit 500 exemplaren, waarvan er 150 zijn afgenomen door stichting Het Zeeuwse Landschap. De andere 350 zijn door de Werkgroep Geologie in eigen beheer gedistribueerd. Een en ander is bijzonder succesvol verlopen. Eind april was de werkgroep al nagenoeg door de voorraad heen. Het bestuur heeft daarom besloten dat er een tweede druk moest komen.

De zoektocht naar een uitgever leidde uiteindelijk naar boekhandel/uitgeverij “de Drukkery” in Middelburg. De tweede druk is een gezamenlijke uitgave van de Werkgroep Geologie en de Drukkery. Er is gekozen voor ‘Print on demand’(POD). Het produceren middels POD gaat niet met een enkele grote oplage (voorraadrisico!), maar er wordt bij aanhoudende vraag naar het boek steeds in kleine hoeveelheid bijgedrukt. De kwaliteit van de tweede druk met deze nog nieuwe techniek doet nauwelijks onder voor de eerste uitgave in traditionele druk.

Dankzij de medewerking van een professionele drukkerij is de veldgids nu in alle boekwinkels in Nederland verkrijgbaar. Ook onlinewinkels zoals bol.com en eci.nl bieden het boek aan.

Zeeuwse boekenprijs

De veldgids Zeeuwse strandfossielen is aangemeld voor de Zeeuwse Boekenprijs 2016. Dit is een prijs die vanaf 2003 jaarlijks wordt toegekend aan het beste boek over een Zeeuws onderwerp of van een auteur met Zeeuwse achtergrond. De prijs is ingesteld door het Zeeuws Tijdschrift en er is een nauwe samenwerking met de Zeeuwse Bibliotheek en de PZC. Er zijn voor deze prijs dit jaar 79 titels aangemeld, waaruit een deskundige jury de

winnaar zal kiezen. Begin september werd de longlist bekendgemaakt, een lijst van tien boeken die nog kans maken op de prijs. De veldgids Zeeuwse strandfossielen staat daar helaas niet op. De prijsuitreiking vindt plaats op zaterdagavond 5 november in de Zeeuwse Bibliotheek.

Via de PZC krijgt ook het Zeeuwse publiek de gelegenheid zijn stem uit te brengen. Het boek dat via de website van de PZC de meeste stemmen weet te vergaren, ontvangt de PZC-Publieksprijs.

Zeeuwse strandfossielen, ISBN 978-94-92170-17-0, Harry Raad (red).

FOSSIELENSTRAND

Harry Raad

VERENIGING 'REDT DE KALOOT' ONTBONDEN *

Op de algemene ledenvergadering van Redt de Kaloot op 30 januari jl. is besloten de vereniging te ontbinden. Het liet zich al enige tijd aanzien dat het doel was bereikt: de Kaloot is gered, nu er geen initiatief meer ligt er een containerhaven aan te leggen. Hier een korte rapportage van de behandeling in de ALV en een schets van de periode 2000-2015.

Besluit

In het verenigingsgebouw Ammekore te Nieuwdorp vond de laatste ledenvergadering van Redt de Kaloot plaats. Onder de aanwezigen waren de vijf bestuursleden en 16 leden. Van de leden wil ik Rob Engelsdorp Gastelaars (sociaal geograaf), Leen Harpe (Groen Links) en Luuk Hamer (jurist) noemen, evenals de afgemelde leden Arnold Heertje (econoom), Marten Wiersma (GroenLinks), Engel Reinhoudt (Zeeuwse troubadour), Tjeu van Mierlo (Zeeuwse Milieufederatie, ZMF) en Willem Sloots (jurist). Zij hebben bijgedragen aan de bekendheid van de vereniging en zich op eigen en bijzondere wijze ingezet voor het doel: het behoud van de Kaloot.

Er was eigenlijk geen discussie over het 'sluiten van de tent'. Oud-voorzitter Peter de Dreu schreef dat Zeeland Seaports (ZSP) het idee van een Westerschelde Containerterminal (WCT) inmiddels had losgelaten en dat de Elektriciteits Produktiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ) een realisatie zou aanvechten in verband met gevaar voor de koelwatervoorziening van de kerncentrale. Er kunnen nog apen uit mouwen komen. Tjeu van Mierlo had aan de secretaris doorgegeven dat het planologisch nog niet is dichtgetimmerd: het vigerende Omgevingsplan Zeeland 2012-2018 biedt ruimte voor een aangepast ontwerp van de WCT. Luuk Hamer benadrukte in de vergadering dat de

jurisprudentie die is opgebouwd met de WCT elk nieuw initiatief kansloos maakt. De uitspraak van de Raad van State over de WCT in 2003 is een ‘landmark’ besluit, met succes toe te passen bij vergelijkbare zaken. De vergadering vond de kans op een nieuw WCT-initiatief minimaal en zag geen belemmering voor het ontbinden van de vereniging. Zonder anderen tekort te doen, werden voorzitter Freddy van Nieulande en secretaris Frieda Weers in het zonnetje gezet voor hun jarenlange inspanningen voor de vereniging.

Hoe het begon

In de Provinciale Zeeuwse Courant (PZC) van 18 november 1998 verscheen een bericht over de aanleg van een containerkade op de Kaloot. Voor Freddy van Nieulande, fossielenverzamelaar uit Nieuw- en Sint Joosland, was dat reden om individueel een brievenactie ‘NEE tegen het verdwijnen van de unieke fossiële vindplaats ‘De Kaloot’ bij Borssele’ op te zetten, gericht aan Zeeland Seaports. Veel effect had het niet, want een jaar later kwam ZSP met een Startnotitie Milieu-effectrapportage (MER) uit, als begin van de voorgenomen realisatie van de haven. De WCT was een samenwerking met de Rotterdamse haven, omdat het toen als alternatief voor de Tweede Maasvlakte was bedoeld. Vanuit Antwerpen toonde het logistieke bedrijf Hessenatie interesse in de exploitatie. De startnotitie werd ter inspraak gelegd en met de reacties werden de richtlijnen voor de MER opgesteld. Twee jaar later lag de MER er.

In de tussentijd was het Zeeuwse burgerlijke protest aangezwollen. Vanaf de Bevelandse zijde van het Sloe waren onder anderen Addie den Herder en Frieda Weers tot de ontdekking gekomen dat hun geliefde badstrand dreigde te verdwijnen. Met Freddy en andere bezorgde Zeeuwen werd de Werkgroep ‘Redt de Kaloot’ opgericht, die in november 2000 als vereniging verder ging onder dezelfde naam. Aanleiding was de succesvolle actiedag ‘Trek de Groene Grens’ op de Kaloot, samen met Milieudefensie. Als vereniging kon het gezelschap juridisch een vuist maken, het vinden van een achterban bleek geen probleem. Er ontwikkelde zich een rijke cultuur binnen de vereniging, met veel creatieve uitingen; Redt de Kaloot had leden en ‘Kalooters’, de laatste vormden de actieve kern.

Raad van State

Er werd hard gewerkt. Naast ludieke acties op het strand was het voornamelijk de planologische procedure die veel tijd vroeg. Planologie was voordien niet de dagelijkse bezigheid van de bestuursleden, het inwerken in die materie is iets voor doorzetters. Er werd deskundigheid aangetrokken, en voor de gang naar de Raad van State werden juristen ingeschakeld. Bijzonder was ook het contact met

Afb. 3: Informatie- en excursiemiddag van vereniging Redt de Kaloot in maart 2001, bij en op het strand de Kaloot. Foto's Lex Kattenwinkel

de Europese Commissie in Brussel, over het handhaven van de Europese natuurrichtlijnen (Vogel- en Habitatrichtlijn).

Redt de Kaloot zette in op het behoud van een waardevol fossielenstrand, natuur en recreatie, en het afwenden van voortgaande industrialisatie. In Goes werd op 8 juni 2001 een informatiemiddag op de markt georganiseerd en 's avonds een debat in hotel Terminus. Ook hier was wederom samenwerking met Milieudefensie gezocht. Met zo'n dag schoot het aantal leden weer omhoog en dat zouden er meer dan 350 worden.

De planologische procedure ging door: midden 2001 kwam de MER met andere stukken ter inzage. De reacties leidden tot een aangevulde MER en een aangepaste ontwerp-streekplanherziening, die rond begin zomer 2002 ter inspraak lagen. De 'Volledig herziene deelstudie natuur en ecologie' was een duidelijke verbetering, maar de verwoording van de toekomst van de natuur op de Kaloot zónder WCT - de autonome ontwikkeling - bleef onder de maat. Verder bracht de voorgestelde natuurcompensatie in de Schorerpolder niet de hoogdynamische natuur van het WCT-plangebied terug.

In juni 2002 kreeg Redt de Kaloot een deskundige medestander in de strijd tegen de WCT, de ZMF zette zijn bezorgdheid over de havenaanleg om in een concrete afwijzing. In de media kwam de discussie ook op gang, daarbij trokken reacties van gerenommeerde wetenschappers, zoals de professoren Rob Engelsdorp Gastelaars en Arnold Heertje de aandacht. De provincie ging echter door op de geplande route en Provinciale Staten stemde op 4 oktober dat jaar in met de aanleg van de haven, waarmee de tegenstanders nu alleen nog bij de Kroon/Raad van State hun gelijk konden halen met een beroepschrift en een schorsingsverzoek.

Afb. 4: Actie van vereniging Redt de Kaloot op het Abdijplein in Middelburg, voorafgaand aan en tijdens het statendebat over de WCT op 4 oktober 2002.

Op 31 januari 2003 was er een zitting van de Raad van State, die leidde tot honorering van de schorsingsverzoeken van Redt de Kaloot en andere partijen. Vervolgens werd op 16 juli het WCT-besluit van de provincie vernietigd. Tjeu

van Mierlo van de ZMF vond dit ‘de eerste grote overwinning van de Zeeuwse milieubeweging na het openhouden van de Oosterschelde.’

Doorgaan WCT?

Hardnekkig als de provincie was, werd er toch gezocht naar een vervolg. In augustus 2003 was er al een debat op verzoek van de oppositie/tegenstanders WCT, die duidelijkheid wensten over hoe nu verder te gaan: stoppen of restaureren? Er werd door de provincie een eventueel vervolg in het vooruitzicht gesteld. Via een ingeschakelde adviseur mondde dat op 7 oktober 2004 uit in een besluit tot nieuwe onderzoeken naar de haalbaarheid van een wat afgeslankte vorm van de WCT. Redt de Kaloot moest dus aanhoudend alert blijven. Leuk is de waardering die de vereniging inmiddels van de KNNV afdeling Bevelanden kreeg met de aanmoedigingsprijs ‘De Ruige Anjer’.

Ondertussen hield Redt de Kaloot contact met de Europese Commissie door deze te voorzien van degelijke natuurinformatie over het plangebied. In december ging er zelfs een delegatie naar de commissie voor overleg en aanbieding van een rapport over de natuur in het plangebied. Vanuit Brussel kan er echter niets gedaan worden als er geen besluit tot aanleg van een WCT ligt.

Actualisatie 2006

In het Omgevingsplan Zeeland 2006-2012 werd de stand van zaken rond de WCT opgenomen. Een herziening van dit plan zou plaatsvinden bij een positieve besluitvorming over de WCT. Redt de Kaloot had bij de inspraak in de winter 2005/’06 op het ontwerp-Omgevingsplan gereageerd, blijkbaar zonder resultaat. De nieuwe ‘MER-WCT, actualisatie 2006’ is in juni van genoemd jaar gereed. Een apart deel is het ‘Hoofdstuk Natuur’, waarin nu terdege rekening gehouden is met de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura2000-gebied Westerschelde. Men hoopte de pijnpunten met een kortere kade - 2000 m i.p.v. 2600 m - te ontlopen. De behandeling door Provinciale Staten was gepland op 29 september dat jaar, het wachten was nog op het gereedkomen van andere stukken. Tot een besluit zou het in deze MER-procedure echter niet meer komen, waarbij het te ver voert alle ontwikkelingen rond dit mislukken te schetsen. Het bleef echter veel werk geven voor Redt de Kaloot, onder andere met het doorlezen van steeds weer nieuwe stukken en het volgen van vergaderingen op het provinciehuis. Een van de belangrijke problemen in deze ontwikkelingsfase was het terugtrekken van het Rotterdamse Havenbedrijf uit het project. Verder bleef de inhoud van de Maatschappelijke Kosten Baten Analyse - een begeleidend stuk bij de MER - vragen oproepen. Het Centraal Planbureau concludeerde dat het rapport een veel te rooskleurig beeld gaf. De ‘dwingende reden van groot openbaar belang’ van een WCT, vereist voor de

inbreuk in het Natura2000-gebied, kon niet meer hard gemaakt worden door de aanvraag van het bedrijf Verbrugge om een forse containerhaven (VCT) aan te leggen binnen het Sloegebied.

Hardnekkig

In augustus 2008 werd desondanks een nieuwe WCT-procedure gestart. Voor Redt de Kaloot was dit een herhaling van zetten en er werd op de startnotitie ingesproken met een kort betoog over de voetangels die de Raad van State al in 2003 opsomde. Verder werd erop gewezen dat de aanleg van een WCT achterhaald is door recente ontwikkelingen in het containervervoer (Verbrugge, Tweede Maasvlakte).

Het Omgevingsplan Zeeland 2012-2018 houdt de ambitie voor de WCT in stand, binnen de mogelijkheden die Natura2000 biedt. De beoogde exploitant PSA/Hesse-Noord Natie (voorheen Hessenatie) blijkt inmiddels afgehaakt, er is geen nieuwe te vinden.

Positieve ontwikkelingen voor de tegenstanders van de WCT zijn er in 2013, Zeeland Seaports heeft de plannen voor een WCT in de ijskast gezet, mede als gevolg van de slechte markt voor containers. De provincie bleef de mogelijkheid nog openhouden voor initiatiefnemers, maar onderneemt inmiddels geen actie meer; ook daar is de ambitie koud gezet.

Tot slot

Er is bij de provincie nog geen besluit genomen helemaal met de WCT te stoppen. Mocht het idee toch weer tot bloei komen dan zal de strijd opnieuw aangegaan worden. Misschien met een wedergeboorte van Vereniging 'Redt de Kaloot'. Het laat zich aanzien dat daarvoor een nieuwe generatie 'Kalooters' moet ontstaan, waarbij de oude bezetting nog graag hand- en spandiensten zal verrichten.

**) Dit artikel verscheen eerder in 't Heelblaadje, 33(2), 2016 (KNNV afdeling Bevelanden).*

OPROEP

Bram Langeveld

ZEEUWSE REUZENALKEN *PINGUINUS IMPENNIS* GEZOCHT, EERSTE MELDING REUZENALK VAN DE KALOOT

Tot voor kort waren er slechts enkele vondsten van de reuzenalk - een uitgestorven niet-vliegende visetende grote alkachtige - uit Nederland bekend. De afgelopen jaren zijn er in rap tempo veel vondsten bijgekomen. De provincie Zeeland lijkt wat achter te blijven, wat gegeven de fossielenrijkdom van dit deel van Nederland vreemd is. In dit korte artikel wordt een 'nieuwe Zeeuwse reuzenalk' gemeld van de Kaloot en volgt een oproep aan alle Zeeuwse strandverzamelaars met vogelbotjes in hun collectie. Waren reuzenalken zeldzaam in Zeeland, of is er sprake van een nog niet-onderzochte bron van vondsten?

Pinguïn van het Noorden

Zeeland is misschien wel Nederlands meest fossielrijke provincie. Juist aan de kust, toch altijd al een bezoek waard, worden al die fossielen gevonden (bijv.: Raad, 2016). Het is daarom logisch dat ik hier in dit tijdschrift deze oproep plaats. Ik zoek namelijk skeletresten van reuzenalken - *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758). Alweer ruim een jaar terug beschreef ik de eerste reuzenalken van het Nederlandse strand in circa 15 jaar tijd (Langeveld, 2015a). Daarvoor was er slechts één keer een vondst van de Maasvlakte (Kompanje & Kerkhoff, 1991) en eenmaal twee vondsten van Cadzand (Currant & Stewart, 2000) gemeld. Naast wat archeologisch materiaal (overzicht in Groot, 2005) was dat toen alles wat er van deze 'Pinguïn van het Noorden' uit Nederland bekend was. Deze omstreeks 1844 uitgestorven niet-vliegende visetende grote alkachtige (familie Alcidae) (Fuller, 1999) leek dus een zeldzaam dier te zijn geweest in onze Noordzee (afb. 1). Inmiddels weten we wel beter (Cadée, 2016; Langeveld, in druk). De melding in Cranium van de Werkgroep Pleistocene Zoogdieren en latere oproepen in Afzettingen van de Werkgroep voor Tertiaire en Kwartaire Geologie (Langeveld, 2015b) en Het Zeepaard van de Strandwerkgemeenschap (Langeveld, 2015c), alsmede actief bestuderen van allerlei collecties (op determinatiebijeenkomsten en bij verzamelaars thuis) en in de gaten houden van onder andere Facebook, heeft een reuzenalkstortvloed veroorzaakt. Met name van de Zandmotor (Van der Valk et al., 2011) is inmiddels veel materiaal bekend, maar ook het strand van Noordwijk is een reuzenalkvindplaats (Langeveld & Passchier, 2015).

Wat opvalt is de achterstand van Zeeland. Totdat Jan Meulmeester en Lex Kattenwinkel de auteur bezochten in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

op 9 augustus 2016, was er nog niet één ‘nieuwe reuzenalk’ uit Zeeland bekend. Tijdens hun bezoek leken daar in een klap drie stuks bij te komen. Daarover hieronder meer. Lex suggereerde deze oproep in Voluta, om te proberen daar nog wat meer van te maken. Het lage aantal Zeeuwse reuzenalken is waarschijnlijk vooral het gevolg van het feit dat ik mij in hoofdzaak tot Zuid-Hollandse collecties heb beperkt en niet het gevolg van een afwezigheid van vondsten in Zeeland.

Afb. 5: Reconstructie van de reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) broedend in een grote kolonie, zoals ze dat in historische tijd nabij IJsland deden. Illustratie: Remie Bakker/Manimal Works, Rotterdam.

Reuzenalken herkennen

Alken bewegen zich onderwater (duikend op jacht naar hun voedsel) op een relatief bijzondere manier voort: net als bij pinguïns zorgen niet hun poten, maar hun vleugels voor de voortstuwing. Die manier van voortbewegen komt maar weinig voor bij vogels; bij slechts ca. 50 van de ca. 10.000 bekende vogelsoorten (Smith & Clarke, 2014). Door verregaande aanpassing van het skelet aan deze

leefwijze zijn skeletresten van alken (familie Alcidae, waartoe ook soorten als de zeekoet en papegaaiduiker behoren) - en dan met name die uit de vleugel/schouder - betrekkelijk eenvoudig herkenbaar. Binnen de alken is de reuzenalk dan weer vrij eenvoudig te herkennen door zijn formaat en de verhoudingen van de dimensies van de botten (zijn vleugels zijn het meest gedrongen van alle alken). Althans, dat is het geval wanneer men alleen met recente soorten rekening houdt en mio-/pliocene soorten buiten beschouwing laat. Die aanpak is gerechtvaardigd aan de Hollandse kust, waar dergelijke resten niet voorkomen, maar op de Zeeuwse stranden dient men juist nadrukkelijk rekening te houden met dergelijke 'oude alken'. Dat maakt het allemaal wat complexer.

Nieuwe Zeeuwse reuzenalken?

Jan Meulmeester en Lex Kattenwinkel brachten op 9 augustus 2016 vogelbotjes mee van diverse Zeeuwse vindplaatsen, waaronder de Kaloot. In het materiaal herkende ik diverse eendenresten, maar ook kip en kalkoen waren aanwezig: duidelijk een mix van recent en fossiel materiaal, zoals bekend van de Noordzee (Langeveld & Tanis, 2015). Drie botjes sprongen eruit: een proximale fragment van een *humerus* (bovenzijde opperarmbeen) en twee *coracoidea* (ravenbeksbeenderen), waarvan een vrijwel puntgaaf en de ander beschadigd. Heel duidelijk afkomstig van alken en allemaal erg groot: drie nieuwe reuzenalken? Nadere studie was vereist en ik mocht de resten lenen.

Tot dan toe wist ik natuurlijk wel van het bestaan van de 'oude alken' uit het Mio- en Plioceen, bijvoorbeeld uit Peters (2013), en had ik de nodige literatuur wel verzameld, maar ik had er nog nooit mee te maken gehad en mij er dus niet uitgebreid in verdiept. Nu werd ik daartoe gedwongen: de resten in de collectie Kattenwinkel waren namelijk wel erg groot en vooral erg zwaar versteend. Die fossilisatiegraad kende ik niet van de grote hoeveelheid reuzenalkresten van de Hollandse kust, maar juist wel van divers vogelmateriaal uit de pliocene Antwerpse vindplaatsen (Marquet & Herman, 2009) en de voornamelijk mio-/pliocene vindplaats Mill-Langenboom (Peters, 2013). Daarmee kunnen die resten een mio-/pliocene ouderdom worden toegekend en zijn die 'oude alken' direct van groot belang.

Die 'oude alken', waaronder uitgestorven soorten van het genus *Alca* en het reuzenalkgenus *Pinguinus*, maar ook compleet uitgestorven genera, waren namelijk erg divers en er zaten ook grote soorten bij. De *fossil record* van deze dieren is nog niet goed bekend en (Europees) materiaal is vrij schaars. Zo werd in 2001 (Martin et al., 2001; Wijnker & Olson, 2009) een nieuwe alk uit het Plioceen van België beschreven: *Alca stewarti* Martin et al., 2001. Dit was een

groot dier dat de limiet benaderde wat betreft de wisselwerking tussen grootte en bouw van de vleugels en het vermogen om te vliegen. Het is duidelijk een heel ander beest dan de reuzenalk, met veel langere vleugels. Dat komt met name door de *ulna* (ellepijp) die veel langer en slanker is dan bij de reuzenalk, terwijl de *humerus* (opperarmbeen) maar weinig verschilt. Hoewel er morfologische kenmerken zijn die verschillen tussen deze alk (en genus *Alca* in het algemeen) en de reuzenalk (genus *Pinguinus*), zijn dat slechts details die eigenlijk alleen maar duidelijk worden bij directe vergelijking van veel materiaal. Daarnaast is er onder diverse auteurs ook nog geen consensus over bepaalde exemplaren of de status van fossiele soorten (bv. Smith & Clarke, 2011). Daarmee voel ik mij niet geroepen tot het doen van uitspraken over de zwaar versteende resten van grote alken van het Zeeuwse strand en determineer ik deze als 'Alcidae'.

Toch eentje

De fossilisatiegraad van het fragmentaire *coracoid* in de collectie Meulmeester (afb. 2) wijkt volledig af van het alkenmateriaal in de collectie Kattenwinkel. Dit stuk is nauwelijks versteend en slechts egaal donkerbruin verkleurd. Duidelijk een vrij jong (Laat-Pleistoceen of Holoceen) bot. De 'oude alken' zijn hiervoor dus niet relevant.

Afb. 6: Coracoid van een reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) van de Kaloot in twee aanzichten. Collectie Jan Meulmeester. Foto: Bram Langeveld.

Daarmee is determinatie van het stuk veel eenvoudiger: de morfologie duidt onmiskenbaar op een alkachtige en ook het formaat komt goed overeen met metingen (dataset auteur) en directe vergelijking met collectiemateriaal van de reuzenalk in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam (NMR 998900004395 (afgietsel van het exemplaar beschreven door Kompanje & Kerckhoff, 1991) en NMR 998900004370 (exemplaar van de Zandmotor beschreven door Langeveld, in druk)). Daarmee is Zeeland zonder enige twijfel weer een reuzenalk *Pinguinus impennis* uit het Laat-Pleistoceen of Holoceen rijker en staat de teller, inclusief de slecht gedocumenteerde eerdere vondsten van Cadzand, nu op drie exemplaren.

Oproep

Ondanks de ‘nieuwe Zeeuwse reuzenalk’ loopt Zeeland op reuzenalkgebied nog steeds achter. Mocht u vogelbotjes van de Zeeuwse stranden in uw collectie hebben en benieuwd zijn om wat voor soorten het gaat, dan kijk ik er graag naar. Op vrijdagavond 28 oktober geef ik een voordracht voor uw vereniging. Ik kijk dan ook graag direct naar vogelbotjes. De kans is aanzienlijk dat u ook een reuzenalk of zo’n fascinerende ‘oude alk’ in uw collectie heeft.

Dankwoord

Met dank aan Jan Meulmeester en Lex Kattenwinkel voor het ter bestudering beschikbaar stellen van hun vondsten; tevens dank aan Lex voor de suggestie tot het doen van deze bijdrage.

Bram Langeveld, Natuurhistorisch Museum Rotterdam, Westzeedijk 345, 3015 AA Rotterdam, langeveld@hetnatuurhistorisch.nl

Literatuur

- Cadée, G.C., 2016. Reuzenalk bezocht ook Nederland. *Natura KNNV* 113-1, 12-13.
- Currant, A. & J. Stewart, 2000. Vondst van de maand. A rare Lutrine fossil from the beach at Cadzand, The Netherlands. *Cranium* 17-2, 78-79.
- Fuller, E., 1999. The Great Auk. Privately published by Errol Fuller, Southborough, Kent, United Kingdom.
- Groot, M., 2005. The Great Auk (*Pinguinus impennis*) in The Netherlands during the Roman Period. *International Journal of Osteoarchaeology* 15, 15-22.
- Kompanje, E.J.O. & N.C. Kerckhoff, 1991. Vondst van coracoid van reuzenalk op Maasvlakte in april 1981. *Dutch Birding* 13, 96-98.

-
- Langeveld, B., 2015a. Vondsten van de reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) (Aves) uit het Eurogeulgebied. *Cranium* 32-1, 19-27.
 - Langeveld, B., 2015b. Reuzenalken *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) gezocht! Afzettingen WTKG 36-3, 67-70.
 - Langeveld, B., 2015c. Reuzenalken *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) van het strand. *Het Zeepaard* 75-6, 179-185.
 - Langeveld, B., in druk. Uitgestorven reuzenalk bereikt de collectie. *Straatgras* 28.
 - Langeveld, B. & J. Passchier, 2015. Een reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) op het Noordwijkse strand. *De Strandloper* 47-4, 18-22.
 - Langeveld, B. & K. Tanis, 2015. Vissen op vogels van de Noordzeebodem. *Cranium* 32-2, 7-14.
 - Martin, J.W.R., C.A. Walker, R. Bonser & G.J. Dyke, 2001. A new species of large Auk from the Pliocene of Belgium. *Oryctos* 3, 53-60.
 - Marquet, R. & J. Herman, 2009. The stratigraphy of the Pliocene in Belgium. *Palaeofocus* 2, 1-39.
 - Peters, N., 2013. Van reuzenhaai tot *Chalicotherium*. Fossielen uit Mill-Langenboom. Oertijdmuseum De Groene Poort, Boxtel.
 - Raad, H. (red.), 2016. Zeeuwse strandfossielen. Fauna Zeelandica in de oertijd. Fossilengids uitgegeven bij het 50-jarig jubileum Werkgroep Geologie KZGW 1966-2016. Werkgroep Geologie/Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.
 - Smith, N.A. & J.A. Clarke, 2011. An Alphataxonomic Revision of Extinct and Extant Razor bills (Aves, Alcidae): A Combined Morphometric and Phylogenetic Approach. *Ornithological Monographs* 72, 1-61.
 - Smith, N.A. & J.A. Clarke, 2014. Osteological histology of the Pan-Alcidae (Aves, Charadriiformes): correlates of wing-propelled diving and flightlessness. *The Anatomical Record* 297, 188-199.
 - Valk, B. van der, D. Mol & H. Mulder, 2011. Mammoetbotten en schelpen voor het oprapen: verslag van een onderzoeksexcursie naar fossielen op 'De Zandmotor' voor de kust tussen Ter Heijde en Kijkduin (Zuid-Holland). *Afzettingen WTKG* 32-3, 51-53.
 - Wijnker, E. & S.L. Olson, 2009. A revision of the fossil genus *Miocepphus* and other Miocene Alcidae (Aves: Charadriiformes) of the western north Atlantic Ocean. *Journal of Systematic Palaeontology* 7, 471-487.

WESTERSCHELDE

Harry Raad

FOSSIELEN IN ZANDHOOP KRUININGEN

Aan de Stationsweg bij NS-station Kruiningen-Yerseke lag op het bedrijfsterrein van aardappelhandel Meijer, op de grens met plantuitjeshandel Mosselman, een enorme zandhoop. Altijd geïnteresseerd om met een zeeffe wat schelpjes te verzamelen, ben ik daar aan het werk gegaan op Koningsdag 2015. Het resultaat was verrassend, hoewel een echte fossielenjager zich wellicht wat verveeld zou hebben bij het uitpikken van de vele holocene soorten.

Situatie

De locatie was afgezet met bouwhekken, waarin wel een opening was te maken door een geïnteresseerde verzamelaar. Op deze zonovergoten en winderige dag was het geen probleem zand met gruis te verzamelen. Het gruis verzamelde zich in de vorm van minipuinhellings. Met de keukenzeef hoefde ik in die stroken alleen maar naar boven wat te schrapen om het hele puingootje te bemachtigen. Het overtollige zand stroomde weg als bij een zandloper. Dat leverde een zak met circa 3 l gruis op, waarin een duidelijke overmaat aan veenbrokjes zat. Het grove materiaal op de zandhoop liet wat oesters en andere soorten van de recente estuariumfauna zien. Eén ding werd duidelijk, dit zand was anders dan het zoveel toegepaste ophoogzand van de Schaar van Ouden Doel. Dat zand is grauer en bevat veel kleikorrels.

Gezeefd

Na het zeven en uitzoeken bleek de fauna een wonderlijke mengelmoe van voornamelijk zoetwatersoorten en estuariene soorten. De landmollusken waren met een paar soorten ook aardig vertegenwoordigd. Er is een klein aandeel plio-pleistocene fossielen gevonden.

De bulk van het materiaal zal van holocene ouderdom zijn, alleen komt er dan het probleem van de scheiding met het recente materiaal. Verse schelpen zijn niet verzameld, eigenlijk was haast alles ontleurd of verkleurd en min of meer verweerd.

Plio-Pleistoceen

De weinige oudere fossielen zijn afgerolde defecte schelpen en fragmenten. De soorten zijn ook makkelijk buiten de Westerschelde te vinden. Een enkel fossiel zal vervuiling zijn, komend uit een andere winplaats; dat kan met *Digitaria forbesi* het geval zijn. Plio-pleistocene schelpen zijn: *Turritella tricarinata*, *Amyclina labiosa*, *Aequipecten opercularis* - wijde mantel, *Digitariopsis*

obliquata, *Astarte incerta*, *Parvilucina scaldensis*, *Hemilepton kautskyi*, *Corbula gibba* - korfschelp en nog wat moeilijk determineerbare fragmenten.

Holoceen estuarien

De soorten van de estuariene fauna is deels zeker recent. Er is geen discussie over bij *Crepidula fornicata* - muiltje, *Mya arenaria* - strandgaper en *Petricola pholadiformis* - Amerikaanse boormossel, alle Amerikaanse exoten. Alleen strandgaper was talrijk, enkel losse kleppen gevonden als broedjes. Alikruikken kennen we als rotsbewoner. Voor de dijk aanleg met harde glooiing konden ze hier ook al leven op mossel- en oesterbanken. *Littorina littorea* - gewone alikruik bleek niet talrijk, dat was wel het geval met *Littorina saxatilis* - ruwe alikruik, waarvan de meeste toch tot de puur mariene vorm behoorden: klein van afmeting en goed geribd. *Peringia ulvae* - wadslakje en zijn predator *Retusa obtusa* - obliehoren konden niet ontbreken. Zeldzaamheden waren *Assiminea grayana* - Gray's kustslak en *Myosotella myosotis* - muizenootje.

Bekende tweekleppigen van de estuariene fauna waren: *Mytilus edulis* - mossel, *Ostrea edulis* - oester, *Kurtiella bidentata* - tweetandschelp, *Cerastoderma edule* - kokkel, *Macoma balthica* - nonnetje, *Abra alba* - witte dunschaal en *Scrobicularia plana* - platte slijkgaper.

Holoceen puur marien

Er waren weinig elementen van het zeemilieu te vinden. Wat juveniele *Spisula subtruncata* - halfgeknotte strandschelp, de eerder genoemde ruwe alikruik en een enkele subfossiele *Donax vittatus* - zaagje.

Holoceen aquatisch zoet en brak

Het zoete aquatische milieu leverde circa 20 soorten, afkomstig van stromend en stilstaand water. Ik vroeg me af of deze soorten toch deels als fossiel te beoordelen zijn, maar kwam daar niet uit. Prachtige bruinverkleuring bij sommige schelpen doet daar toch wel eens aan denken.

Er waren veel soorten in deze groep en van sommige soorten ook veel exemplaren. Zo was *Bithynia tentaculata* - grote diepslak echt talrijk met horens en dekseltjes. De horens zie je, in tegenstelling tot de dekseltjes, zelden op de stranden, vermoedelijk omdat ze slecht fossiliseren. Andere talrijke soorten waren *Valvata piscinalis* - vijverpluimdrager, *Theodoxus fluviatilis* - zoetwaterneriet, *Pisidium henslowanum* - kleine erwtenmossel, *P. casertanum* - gewone erwtenmossel en *P. moitessierianum* - dwerg-erwtenmossel. De poelslakken en de schijfhorens waren in kleine aantallen vertegenwoordigd. Van het brakke milieu zijn *Cerastoderma lamarcki* - brakwaterkokkel en *Ecrobia ventrosa* -

opgezwollen brakwaterhoren te vermelden, met respectievelijk weinig en veel exemplaren.

Hoe deze zoet- en brakwatersoorten in het zand kwamen, blijft onduidelijk; de soorten leven niet in de Westerschelde. Aanvoer via Schelde of afwateringskanalen is een mogelijkheid, maar erosie van holocene bodemlagen is zeker niet uit te sluiten.

Afb. 7: Van linksboven met de klok mee: grote diepslak, L max. 10 mm; kaak van zager, L max 7 mm; zoetwaterneriet, L max 7 mm; vliezige drijfhoren, L max 6 mm. Foto's Harry Raad.

Holocene terrestrisch

Het zand bevatte toch ook landmollusken. Het gaat om maar een paar soorten, ze zijn ook bekend van het aangrenzende Noordzeestrand. De drie jachthorenslakken konden als stevige soorten haast niet ontbreken, waarvan *Vallonia pulchella* - fraaie jachthorenslak min of meer talrijk is. *Vertigo pygmaea* - dwerg-korfslak en *Cecilioides acicula* - blindslak zijn zeldzaam. Natuurlijk zijn ook deze slakken recent aangevoerd op de winplaats of uit een holocene afzetting afkomstig.

Andere organismen

Een poging om ook met andere organismen duidelijkheid te krijgen over de geologie en de aard van het materiaal leverde geen nieuwe inzichten. Van de zeepokken werden wandstukjes en sluitplaatjes gevonden. De determinatie van sluitplaatjes leverde *Balanus crenatus* - gekartelde zeepok en *B. improvisus* - brakwaterpok op. In het zand lagen verder een scherfje van de brachiopode *Lingula dumortieri*, 5 fragmenten van de worm *Ditrupea* sp. en minstens 5 exemplaren van het mosselkreeftje *Cyprideis torosa*. Natuurlijk verzamelde ik ook nog de dingetjes die haast door iedereen onachtzaam als zee-egelstekel, kaak van zager, mosdiertje, krabbenschaar, otoliet, foraminifeer en plantenzaad worden weggezet.

Tot slot

Niet alle 76 herkende mollusken zijn hier opgesomd. Met wat kenmerkende soorten van bepaalde milieus is een indruk gegeven van de samenstelling en de mogelijke herkomst. Dominant zijn de soorten en aantallen uit het estuariene milieu en het zoete aquatische milieu; van het brakke water en het land is in beide gevallen slechts 1 soort talrijk.

De herkomst van het zand is niet nagevraagd. De mollusken en de vele veenbrokjes passen mijns inziens bij een winlocatie in de oostelijke Westerschelde.

SCHELLEN MET EEN VERHAAL (1)

Herman Nijhuis

SCHELLEN, DAAR ZIT MUZIEK IN

Schelpen zijn dankbare objecten om te bestuderen en te verzamelen. Daarnaast gebruikt de mens ze voor allerlei doeleinden. Kenners kunnen hier prachtige verhalen over vertellen. De auteur is zo 'n kenner en verhalenverteller. Hij heeft een collectie 'schelpen-met-een-verhaal' en doet de lezer daarover in een aantal afleveringen verslag. Dit keer over schelpen waar muziek in zit.

Andere invalshoeken

Naast het bestuderen van de biologie van schelpen, hebben ook andere invalshoeken mijn belangstelling. Zo kun je je verdiepen in het voorkomen van schelpen in de beeldende kunst, maar kun je schelpen ook gebruiken om muziek mee te maken. Muziek is een wat ruim begrip, je kunt schelpen zodanig bewerken dat je er verschillende geluiden uit kunt krijgen. Vooral de grotere slakkenhuizen zijn daarvoor geschikt.

Afb. 8: De drie 'schelpenhoorns' van Herman Nijhuis. Foto Herman Nijhuis.

In mijn collectie heb ik daar drie voorbeelden van. De eerste is de tritonshoren *Charonia tritonis*, in de volksmond als kinkhoren aangeduid. Deze schelp zie je nogal eens afgebeeld op schilderijen, waar de zeegod Neptunus gezeten op twee grote zeepaarden met zijn tritonshoren zijn komst aankondigt. Een van mijn vroegere leerlingen bracht voor mijn verjaardag eens een mooi exemplaar mee, met een gat in de top waarop je kon blazen als op een trompet. Het gat was ter grootte van de embouchure van een signaaltrompet. Als leerlingen eenmaal wisten dat je verzamelde, dan stroomden de schelpengiften binnen. Later vond ik in een alternatief winkeltje in Groningen een mooie schelp, versierd met zilverbeslag en een bloedkoraaltje. Het was een Tibetaans gebedshorentje. De hiervoor gebruikte schelp behoort tot de de Turbinellidae en is een *Turbinella pyrum fusus*. Het is een slanke, rechtsgewonden horen. In het zilveren topbeslag zit een embouchure, zodat je erop kunt blazen.

Het derde exemplaar is van hetzelfde genus, een *Turbinella pyrum napus*. Deze is ter decoratie gegraveerd. Hij is een stuk boller dan het andere gebedshorentje en heeft daardoor een veel diepere klank. Het volume van zo'n betrekkelijk kleine schelp is enorm. Denk je dat in in een berglandschap als de Himalaya en je begrijpt dat de monniken toestromen als er opgeroepen wordt tot het gebed. Van deze 'Pyruns' bestaan ook linksgewonden exemplaren, maar deze zijn heilig en mogen niet verkocht en uitgevoerd worden.

Op de NMV-jubileumdag “Breng je schelp”, eind vorig jaar in de Hollandsche Hoeve in Goes, had ik deze horens gedemonstreerd. Een jonge bezoeker bedekte schielijk zijn oren vanwege het grote volume dat de kinkhoren voortbracht.

Hongerige toeristen

Tot slot een vierde voorbeeld. Tijdens een snorkelexcursie naar een koraalrif in Kenya blies de schipper van de dhow, een traditioneel Arabisch zeilschip, op een grote *Bursa bubo* (Bursidae). Dit was het signaal voor de mensen op een eilandje om het eten alvast op tafel te zetten, want de hongerige toeristen kwamen eraan. Over het water klonk het geluid enorm ver. Hier zat het gat niet aan de top, maar een paar centimeter eronder.

hermanwiepko@zeelandnet.nl

INTERVIEW

Harry Raad en Lex Kattenwinkel

NATUURMAN EN VERZAMELAAR

Zoals de laatste jaren te doen gebruikelijk bestaat de tweede helft van de januaribijeenkomst, na de Algemene Ledenvergadering, uit een interview van Harry Raad met een van de leden. Dit jaar kunnen we nader kennismaken met Jan de Quaasteniet, beheerder van de website en de Facebookpagina van de Werkgroep Geologie; hij is de vijfde in de reeks geïnterviewden. Jan heeft lange tijd “van alles” verzameld, maar legt zich de laatste jaren vooral toe op schelpen en Krijffossielen. Het zoeken en zelf vinden is voor hem een van de charmes van zijn hobby, maar wegens tijdgebrek kan hij minder vaak op pad dan hij zou willen.

Atelkeetje

Ter voorbereiding op het interview heeft Harry een voorgesprek gehad bij Jan thuis. Op de werkgroepavond toont Harry de foto's die hij tijdens dat bezoek heeft gemaakt. Jan woont met zijn vrouw Corry – de beide zoons zijn het huis al uit – sinds ongeveer tien jaar in een groot pand aan de rand van het centrum van Goes. Het huis is het voormalige bedrijfsgebouw van verhuisbedrijf Vogel. Jan heeft het pand grotendeels zelf verbouwd en ingericht naar de wensen van zijn gezin. Een van de redenen om naar dit pand te verhuizen was de mogelijkheid om er een atelier en lesruimte te maken voor Corry. Zij schildert en is daarnaast creatief op velerlei gebied. Harry: “Het hele huis hangt vol met kunstwerken van Corry, fascinerend om te zien.” Onder de naam ‘Atelkeetje’ runt Corry met veel

Afb. 9: Jan de Quaasteniet bij de ingang van het atelier van zijn vrouw Corry.
Foto's Harry Raad.

succes een bedrijf aan huis. Ze verzorgt creatieve workshops en andere activiteiten voor groepen, en organiseert ook een breed scala aan kinderfeestjes. Jan en Corry zijn al bijna 40 jaar samen. Het paar heeft altijd in Goes gewoond. Ze zijn twee keer verhuisd om naar een grotere woning over te gaan.

Opleiding en werk

Jan is in 1958 geboren in Monster, in het Westland. Dat ligt niet direct aan de kust, maar na een verhuizing naar Ter Heijde woonde hij vlakbij het strand. “Als jongen verzamelde ik van alles op het strand en nam dat mee naar huis. De vondsten belandden na verloop van tijd in de vuilnisbak, maar dat was niet erg. Het ging mij vooral om het zoeken en het in de natuur zijn. Ik ben altijd een natuurman geweest. Waarschijnlijk ben ik geïnspireerd geraakt door de biologeïes. Op 8-jarige leeftijd had ik al een stenenboek uit de serie ‘Hoe en Waarom?’.”

Met zijn mavodiploma op zak verhuisde Jan met het gezin mee naar Bussum. Daar volgde Jan de havo, maar erg thuis voelde hij zich er nooit. “Westlanders staan erom bekend dat ze graag de handen uit de mouwen steken. Aanpakken! In

mijn jonge jaren heb ik ook altijd veel bij tomatentelers gewerkt. In Het Gooi is de mentaliteit anders, daar kon ik als Westlander niet zo goed tegen.”

Daarna volgde de militaire dienst – Jan was ‘zandhaas’. Dat was een plezierige tijd, al kijkt Jan er achteraf ook een beetje op terug als verloren tijd. “Ik was liever gaan studeren. Zelfs het halen van je rijbewijs in diensttijd kon toen niet.”

Na de diensttijd heeft Jan een half jaar als hovenier gewerkt. Hierna is hij naar Zeeland gekomen. Hij had Corry, een echte Zeeuwse, leren kennen en via zijn zwager kon hij aan de slag in het wegonderhoud bij de firma Hoondert in 's-Heerenhoek. Hierna volgden banen bij de Heidemij en in de bouw. Wegens problemen met zijn rug moest Jan wat anders zoeken. Dat lukte: hij kreeg een baan als inkoper bij ijzerhandel De Jager in Middelburg. “Ik ben aangenomen omdat ik mijn talen goed kende. Een cursus IJzerwaren moest ik nog wel doen, maar door mijn vroegere werk had ik al wel kennis over gereedschappen.”

Na zes jaar stopte De Jager het bedrijf. In Goes startte een gelijksoortig bedrijf waar Jan zó kon beginnen, maar een zware hernia op de eerste werkdag gooide roet in het eten. Jan moest drie weken plat liggen en zijn baan was hij kwijt.

Hierna vond Jan een baan bij een meubelfabriek in Bergen op Zoom, weer bij de afdeling inkoop. Op zeker moment, het was inmiddels 2009, hield ook dit weer op. Jan wilde zo snel mogelijk weer aan de slag en schreef zijn vingers blauw aan sollicitatiebrieven, meer dan honderd in vier maand tijd. Bij elke vacature werd om een bepaalde cursus gevraagd. “Ik heb toen het UWV voorgesteld om ook die cursus te gaan volgen”, vertelt Jan. “Eerst mocht dat niet, later wel gelukkig. Mede doordat ik deze cursus heb gevolgd ben ik terecht gekomen bij Tyco Valves & Controls (nu Pentair) in Breda. Daar werk ik nog steeds, met veel plezier. Ik hoop er tot m'n 68^e te blijven. Die kans zit er wel in, want het bedrijf hoort tot een Amerikaanse keten en de locatie Breda wordt alleen maar groter.”

Fossieleschelpendag

Jan verzamelt al bijna zijn hele leven strandvondsten en allerlei fossielen. Naar gelang de verzameling groeide, nam ook de behoefte aan kennis toe. “Tot een jaar of twintig geleden ontbrak die kennis grotendeels. Ik had wel enkele boeken over geologie en fossielen, maar om alle informatie uit boeken te halen, dat werkt niet. Ik was dan ook zeer verheugd toen ik op een dag in de krant een bericht las over een fossieleschelpendag in Domburg. Dat was precies wat ik zocht. Samen met een vriend ben ik daarheen gegaan. Het was een excursie op het strand van Domburg, gekoppeld aan een bijeenkomst in Oostkapelle, verzorgd door Freddy van Nieulande en Peter Moerdijk. Twee echte schelpenkenners, dat had ik die dag al snel in de gaten. Via Freddy en Peter ben ik met de Werkgroep Geologie in aanraking gekomen. Bij een vereniging komt

de kennis van alle kanten op je af, dat is ideaal. Dat is natuurlijk niet de enige reden om lid van een vereniging te worden. Je hebt er ook leuke contacten met anderen met dezelfde hobby, dat zou ik niet meer willen missen.”

Eerste werkgroepavond

Jan zal zijn eerste bijeenkomst van de Werkgroep Geologie nooit vergeten. De maandelijkse werkgroepavonden werden toen nog gehouden in een bovenzaal van Huize 's-Hertogenbosch, een statig pand in Middelburg. “Ik kwam daar in mijn eentje en trof er in eerste instantie niemand aan. Het adres klopte, dus moest ik goed zitten. Op de bovenverdieping brandde licht. Ik ging de trap op en opende daar een grote deur. Ineens bevond ik me in een halfdonker zaaltje - vol mensen - waar iemand iets aan het vertellen was, maar vanwege mijn komst zijn verhaal onderbrak. Ik stond in het volle licht van de deuropening en iedereen draaide z'n hoofd naar mij. Een vreemde gewaarwording. Ik zal wel een beetje verschrikt gekeken hebben. Andere werkgroepleden hebben me naderhand tenminste wel eens lachend verteld dat ze daar een onbekend persoon met een nogal verdwaasde blik in de deuropening zagen staan. Nou ja, ze wisten wel meteen allemaal wie ik was. En ondanks alles werd ik zeer hartelijk ontvangen.”

Verzamelinstinct

Als verzamelaar pur sang heeft Jan jarenlang ‘van alles’ verzameld. “Ik vond alles interessant”, luidt zijn nuchtere verklaring. Dat is nog steeds zo, maar toch heeft Jan zijn aandachtsgebied enigszins ingeperkt. “Ik richt me nu vooral nog op brachiopoden, foraminiferen en Krijtfossielen (foto rechts: Krijtfossielen uit Frankrijk). En op schelpen, want ik verzamel ook graag op Zeeuwse stranden. Als ik er tenminste tijd voor heb, want daar ontbreekt het me nog wel eens aan. Ik vraag wel regelmatig aan vrienden of ze een beetje zand voor me willen meenemen van hun vakantieadres. Dat zoek ik dan weer uit op foraminiferen en andere kleine fossielen.”

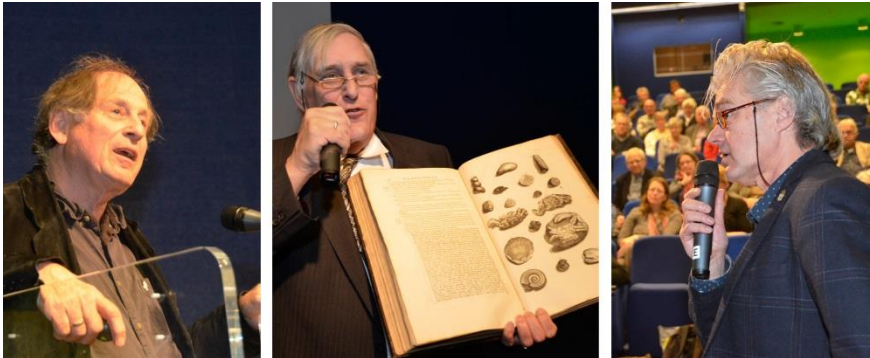

Website/Facebook

Het ontwerpen van websites is ook een hobby van Jan. De website van de werkgroep is een van de door Jan ontworpen sites. “Ik doe dat met veel plezier. Ook het beheren van de site is leuk om te doen. In de praktijk komt het vooral neer op het plaatsen van informatie die door anderen wordt aangeleverd. Ik

vervul hierin een faciliterende rol. Bij deze wil ik nog wel een oproep doen aan de medewerkgroepsleden om meer informatie door te geven. Foto's van Zeeuwse vindplaatsen of bijzondere vondsten, interessante nieuwsberichten, alles is welkom. En er zijn ook nog steeds heel weinig leden actief op de Facebookpagina. Dus ook hier een oproep: mensen, meld je aan. Hoe meer leden de Facebookpagina gebruiken, hoe interessanter de pagina voor iedereen wordt.”

GESLAAGD SYMPOSIUM 50-JARIGE WERKGROEP GEOLOGIE

Afb. 11: De drie sprekers, vlnr Salomon Kroonenberg, Wim Backhuys en Jelle Reumer. Foto's Werkgroep Geologie.

Het symposium ter ere van het 50-jarig jubileum van de Werkgroep Geologie, op 12 maart dit jaar in de aula van de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg, mag met ruim honderd bezoekers en drie boeiende lezingen bijzonder geslaagd genoemd worden. De drie prominente sprekers prof. dr. Salomon Kroonenberg, prof. dr. Jelle Reumer en dr. Wim Backhuys gaven de bezoekers op geanimeerde wijze een inkijkje in hun vakgebied, de geologie en de paleontologie. De lezingen waren niet alleen informatief maar vaak ook humoristisch. En soms zeer verrassend of prikkelend, zoals de stelling van Wim Backhuys dat verzamelaars aan het eind van hun verzamelcarrière hun vondsten maar weer op de originele vindplaats moeten verspreiden, zodat er voor toekomstige zoekers ook nog wat te vinden is. Na de lezingen vond de presentatie plaats van de veldgids Zeeuwse strandfossielen, het door leden van de werkgroep gemaakte jubileumboek. Voorzitter Peter de Dreu overhandigde het eerste exemplaar aan de eindredacteur van het boek, Harry Raad. De drie sprekers en de vijf auteurs kregen vervolgens exemplaren uitgereikt. Met een hapje en drankje werd de middag op gezellige wijze afgesloten.

BESTUUR

- Voorzitter: Peter H. de Dreu, Ruigendijk 10, 4438 NM Driewegen,
tel: 0113-653288, e-mail: phdedreu@xs4all.nl
- Secretaris: Ruud Lie, Burg. Dusarduijnstraat 1, 4551 SV Sas van Gent,
tel: 0115-451585, e-mail: ruud.lie@kpnmail.nl
- Penningmeester: George Simons, Beneluxlaan 23, 4334 GH Middelburg,
tel: 0118-628681, e-mail: gf.simons@hetnet.nl
- Lid: Frank Mous, Nassaulaan 20, 4301 MX Zierikzee,
tel: 0111-415325, e-mail: frank-mous@outlook.com
- Lid: Herman Nijhuis, Pres. Wilsonlaan 158, 4334 GE Middelburg,
tel: 0118- 850904, e-mail: hermanwiepko@zeelandnet.nl

BIBLIOTHEEK

- Bibliothecaris: Hans Nieuwenhuize, Giessenburg 10, 4385 EM Vlissingen,
tel: 0118-470773, e-mail: jnieuw@zeelandnet.nl

WEBSITE

- Adres: www.werkgroepgeologie.nl
- Webmaster: Jan de Quaasteniet, Jacob Valckelein 1, 4416 KV Goes,
tel: 0113-211889 of 06-14970812,
e-mail: jandequaasteniet@online.nl
- Facebook: <https://www.facebook.com/groups/441213272740245/>

LIDMAATSCHAP

De kosten van het lidmaatschap bedragen € 12 per jaar; bezoekers van de lezingenavonden betalen dertien euro meer, t.w. € 25 per jaar. Dit bedrag kan gestort worden op IBAN/rekeningnummer NL71INGB0003126604 t.n.v. Penn. Werkgroep Geologie te Middelburg.

Continuering / opzegging van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 november, door resp. overmaking van de contributie / afmelding bij het secretariaat.

ATTENTIE!

De werkgroep kan geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele ongevallen, vermissingen e.d. tijdens de door haar georganiseerde activiteiten.

PRODUCTIE

Redactie: Lex Kattenwinkel; tekstcontrole: Harry Raad; digitale eindversie: Frans Frenken; kopiëren + verzending: Riaan Rijken.

KOPIJ / REDACTIE

Het zenden van kopij kan te allen tijde plaatsvinden naar de redactie, p/a Ramusstraat 14, 4461 CK Goes, e-mail: lexkat8@zeelandnet.nl Richtdata zijn 1 januari en 1 augustus. Informatie tel: 0113-216104.

DRIJKWERK

WERKGROEP GEOLOGIE

p.o. Kon. Zeeuwsch Genootsch. der Wetensch.
Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg